

HE 61/2008 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Eurojustia koskevan päätöksen eräiden määräysten täytäntöönpanosta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Eurojustia koskevan päätöksen eräiden määräysten täytäntöönpanosta. Ehdotetulla lailla pantaisiin täytäntöön Eurojust-yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi tehdyn Euroopan unionin neuvoston päätöksen määräykset, jotka edellyttävät sääntelyä kansallisessa lainsäädännössä ja joista ei vielä ole säädetty.

Laissa olisi säännökset Eurojustin kansallisesta jäsenestä, Suomen edustajasta Eurojustin yhteisessä valvontaelimessä sekä kansallisista yhteyshenkilöistä. Lisäksi laissa olisi säännökset henkilötietojen luovuttamisesta ja tarkastamisesta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan ensi tilassa.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILA.....	3
2.1 Eurojust-päätöksen sisältö.....	3
2.2 Eurojust-päätöksen täytäntöönpano Suomen lainsäädännössä.....	6
2.3 Eurojustin toiminta käytännössä.....	7
2.4 Eurojust-päätöksen täytäntöönpano muissa jäsenvaltioissa.....	7
2.5 Nykytilan arviointi.....	8
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	9
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	11
5 ASIAN VALMISTELU.....	11
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	13
1 LAKIEHDOTUKSEN PERUSTELUT.....	13
2 VOIMAANTULO.....	15
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	15
LAKIEHDOTUS.....	16
Eurojustia koskevan päätöksen eräiden määräysten täytäntöönpanosta.....	16

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esitys perustuu Euroopan unionin neuvoston tekemään päätökseen Eurojust-yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi (2002/187/YOS), jäljempänä Eurojust-päätös. Eurojust-päätöksen tavoitteena on edistää ja parantaa tutkinta- ja syytetoimien koordinoitua jäsenvaltioissa sekä parantaa yhteistyötä jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välillä ja tukea niitä. Päätös tuli voimaan 6 päivänä maaliskuuta 2002, jolloin se julkaistiin Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä. Päätös perustuu Saksan, Portugalin, Ranskan, Ruotsin ja Belgian aloitteeseen.

Eurojust-päätöksen velvoitteet on osin huomioitu Suomen lainsäädännössä, mutta Suomessa ei ole toistaiseksi säädetty erillistä lakia sellaisten Eurojust-päätöksen määräysten täytäntöönpanosta, jotka edellyttävät sääntelyä kansallisessa lainsäädännössä, vaikka Eurojust on toiminut jo vuodesta 2002 alkaen. Käytännön Eurojust-yhteistyö on pystytty järjestämään nykyisen lainsäädännön nojalla, mutta joiltain osin sääntely edellyttää täsmentämistä.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin Eurojust-päätöksen velvoitteista siltä osin kuin ne edellyttävät kansallista sääntelyä. Ehdotetussa laissa säädettäisiin Suomen kansallisen jäsenen ja tämän avustajien asemasta ja toimivallasta Eurojustissa, Eurojust-yksikön kansallisten yhteys henkilöiden nimeämisestä, Suomen edustajan nimeämisestä Eurojustin yhteiseen valvontaviranomaiseen, tietojen luovuttamisesta Suomesta Eurojustille sekä menettelyistä, jolla Eurojustin rekisteriin talletettuja henkilötietoja voi tarkastaa.

2 Nykytila

2.1 Eurojust-päätöksen sisältö

Eurojust-päätöksen 3 artiklan mukaan Eurojustin tavoitteena on vakavaan, erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien, kahta tai useampaa jäsenvaltiota koskevien

tutkinta- ja syytetoimien yhteydessä edistää ja parantaa tutkinta- ja syytetoimien koordinoitua jäsenvaltioiden toimivaltaisten kansallisten viranomaisten välillä. Yksikön tehtävänä on myös parantaa jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten yhteistyötä helpottamalla kansainvälisten oikeusapupyynnöiden täyttämistä ja luovuttamispyynnöiden täytäntöönpanoa sekä muilla tavoin tukea jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia näiden tutkinta- ja syytetoimien tehostamiseksi edellä mainituissa vakavissa rikosasioissa.

Päätöksen 4 ja 5 artiklassa määritellään Eurojustin toimivalta ja tehtävät. Eurojustin yleinen toimivalta määritellään osittain Euroop-yleissopimuksen perusteella, osittain luettelemalla Eurojustin toimivaltaan kuuluvat rikollisuuden lajit. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat atk-rikollisuus, Euroopan yhteisön taloudellisiin etuihin vaikuttavat petokset ja lahjonta sekä muut rangaistavat teot, rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesu, ympäristörikollisuus sekä rikollisjärjestöön osallistuminen. Yksikön yleiseen toimivaltaan kuuluvat lisäksi muut rikokset, jotka on tehty yhdessä edellä mainittujen rikosten kanssa. Eurojust voi tavoitteidensa mukaisesti avustaa tutkinta- ja syytetoimissa jäsenvaltioiden toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä.

Eurojustiin kuuluu kunkin jäsenvaltion oman oikeusjärjestelmänsä mukaisesti lähettämä kansallinen jäsen, joka on syyttäjä, tuomari tai vastaavaa toimivaltaa käyttävä poliisi. Jäsenellä voi olla yksi, tai tietyin edellytyksin useampi avustaja. Kansallisen jäsenen oikeudet ja velvollisuudet määritellään jäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä.

Kunkin jäsenvaltion on määriteltävä, min-käläisen ja miten laajan oikeudellisen toimivallan se antaa kansalliselle jäsenelleen omalla alueellaan. Eurojustin tavoitteiden saavuttamiseksi kansallisella jäsenellä on 9 artiklan mukaan oltava pääsy oman jäsenvaltionsa kansallisen rikosrekisterin tai muun rekisterin tietoihin samalla tavoin kuin syyttäjällä, tuomarilla tai vastaavaa toimivaltaa käyttävällä poliisilla kansallisen lainsäädän-

nön mukaisesti. Lisäksi kansallinen jäsen voi 9 artiklan mukaan olla suoraan yhteydessä jäsenvaltionsa toimivaltaisiin viranomaisiin. Päätöksen 9 artiklan 2 kohdan mukaan Eurojustin ja jäsenvaltioiden välinen tietojenvaihto tapahtuu kansallisen jäsenen välityksellä.

Päätöksen 10 artikla käsittelee Eurojustin kollegiota ja työjärjestystä. Artiklan mukaan kollegion muodostavat kaikki kansalliset jäsenet. Eurojustin organisaatio ja toiminta määritellään päätöksen 28 artiklassa, jonka mukaan kollegio vastaa Eurojustin organisaatiosta ja toiminnasta. Kollegio valitsee kansallisista jäsenistä puheenjohtajan, joka johtaa kollegion työskentelyä.

Eurojust toimii 5 artiklan mukaan joko yhden tai useamman kansallisen jäsenen välityksellä tai kollegiona.

Toimiessaan kansallisten jäsenten välityksellä Eurojust voi 6 artiklan mukaan muun muassa pyytää asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia harkitsemaan, aloittavatko ne tiettyjä toimia koskevan tutkinnan tai niitä koskevat syytetoimet, perustavatko ne yhteisen tutkintaryhmän asiaankuuluvien yhteistyövälineiden mukaisesti, ja antavatko ne Eurojustille sen tehtävien suorittamiseksi tarvittavat tiedot. Asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia voidaan myös pyytää harkitsemaan, hyväksyvätkö ne, että yhdellä niistä on muita paremmat edellytykset aloittaa tutkinta- tai syytetoimet.

Kansallisten jäsenten välityksellä huolehditaan 6 artiklan mukaan myös Eurojustin tiedossa oleviin tutkinta- ja syytetoimiin liittyvästä, asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten keskinäisestä tietojenvaihdosta, avustetaan jäsenvaltioiden viranomaisia tutkinnan ja syytetoimien koordinoimiseksi mahdollisimman tehokkaasti sekä annetaan tukea jäsenvaltioiden välisen yhteistyön parantamiseksi. Kansallisten jäsenten välityksellä voidaan myös tietyin edellytyksin välittää oikeusapupyynnöjä, tehdä yhteistyötä Euroopan oikeudellisen verkoston kanssa sekä avustaa vain yhden jäsenvaltion toimivaltaisia viranomaisia.

Toimiessaan kollegiona Eurojust voi 7 artiklan mukaan yleiseen toimivaltaansa kuuluvien rikollisuuden lajien ja rikosten yhteydessä esittää asianomaisten jäsenvaltioiden

toimivaltaisille viranomaisille perustellun pyynnön aloittaa tiettyjä toimia koskeva tutkinta tai niitä koskevat syytetoimet, perustaa yhteinen tutkintaryhmä sekä antaa Eurojustille tarvittavat tiedot, jotta se voi suorittaa tehtävänsä. Kollegio voi myös esittää pyynnön hyväksyä, että yhdellä jäsenvaltioista on muita paremmat edellytykset aloittaa tutkinta tai syytetoimet. Eurojust huolehtii kollegiona myös jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten keskinäisestä tietojenvaihdosta, avustaa jäsenvaltioiden viranomaisia tutkinnan ja syytetoimien koordinoimiseksi mahdollisimman tehokkaasti sekä avustaa Europolia antamalla sille lausuntoja erityisesti Europolin tekemien analyysien pohjalta.

Kansallisten jäsenten ja heidän avustajiensa lisäksi Eurojustissa on muuta henkilöstöä. Päätöksen 30 artikla käsittelee muun henkilöstön asemaa ja palvelukseen ottamista. Artiklan 1 kohdan mukaan Eurojustin henkilöstön jäseniin sovelletaan erityisesti heidän palvelukseen ottamisensa ja asemansa osalta Euroopan yhteisöjen virkamiehiin ja muuhun henkilöstöön sovellettavia asetuksia ja määräyksiä.

Eurojust-päätöksen 12 artiklan mukaan kukin jäsenvaltio voi asettaa kansallisia yhteyshenkilöitä Eurojustin kanssa tehtävää yhteistyötä varten. Ensisijassa kansallinen yhteyshenkilö tulee nimetä käsittelemään terrorismia. Myös terrorismirikoksia koskevasta tietojenvaihdosta ja yhteistyöstä tehdystä neuvoston päätöksessä (2005/671/YOS) on määräys viranomaisen nimeämisestä terrorismiasioiden kansalliseksi Eurojust-yhteyshenkilöksi.

Eurojustin toiminnan kannalta tärkeää tietojen vaihtoa jäsenvaltioiden ja kansallisten jäsenten kanssa käsitellään päätöksen 13 artiklassa. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset voivat vaihtaa kaikkia tarvittavia tietoja Eurojustin kanssa sen tehtävien suorittamiseksi 5 artiklan mukaisesti. Artiklan 2 kohdan perusteella Eurojustin kansallisilla jäsenillä on 9 artiklan mukaiset valtuudet vaihtaa ilman etukäteislupaa kaikkia Eurojustin tehtävien suorittamiseksi tarvitsemiaan tietoja keskenään tai oman jäsenvaltionsa toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Terrorismiasioihin liittyvästä tietojenvaihdosta jäsenvaltioiden ja Euro-

justin välillä määrätään myös edellä mainitussa terrorismipäätöksessä, jonka 2 artiklan 3 ja 5 kohdan nojalla jäsenvaltioiden on toimitettava terrorismirikosten tutkintaan ja syytetoimiin liittyviä tietoja Eurojust-yksikölle.

Eurojust-päätöksen 14 artiklassa säädetään henkilötietojen käsittelystä. Artiklassa määritellään henkilötietojen suojan taso ja muut henkilötietojen asianmukaisen käsittelyn edellytykset. Henkilötietojen käsittelyä koskevat rajoitukset määritellään yksityiskohtaisesti päätöksen 15 artiklassa.

Eurojustissa toimii erityinen tietosuojavaltuutettu, jonka tehtävistä ja oikeuksista säädetään päätöksen 17 artiklassa. Tietosuojavaltuutetun tehtävänä on huolehtia henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta ja reagoida asiaan siinä tapauksessa, että hän havaitsee päätöksen vastaista henkilötietojen käsittelyä. Henkilötietojen asianmukaista käyttöä valvoo 23 artiklan mukaan myös yhteinen valvontaviranomainen, johon kukin jäsenvaltio nimeää jäsenen.

Päätöksen 19 artiklassa säädetään oikeudesta henkilötietojen saantiin. Artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus saada itseään koskevia Eurojustin käsittelemiä henkilötietoja tässä artiklassa säädetyn edellytyksin. Artiklan 2 kohdan mukaan jokainen, joka haluaa käyttää oikeuttaan saada Eurojustiin tallennettuja itseään koskevia henkilötietoja tai tarkastuttaa ne, voi esittää asiaa koskevan pyynnön maksutta valitsemassaan jäsenvaltiossa tämän valtion määräämälle viranomaiselle. Pyyntö on saatettava viipymättä Eurojustin käsiteltäväksi. Tietyin edellytyksin pyyntö voidaan evätä. Jos pyynnön esittäjä ei ole tyytyväinen pyyntöön annettuun vastaukseen, hän voi valittaa päätöksestä yhteiselle valvontaviranomaiselle.

Päätöksen 20 ja 21 artiklat käsittelevät henkilötietojen oikaisemista, poistamista ja tietojen säilyttämisen määräaikoja. Jokaisella on oikeus pyytää Eurojustia oikaisemaan, asettamaan käyttökieltoon tai poistamaan itseään koskevat virheelliset tai epätäydelliset tiedot tai päätöksen säännösten vastaisesti tallennetut tiedot. Eurojustin on ilmoitettava pyynnön esittäjälle, onko näin toimittu. Tietoja ei saada säilyttää pidempään kuin on tarpeen Eurojustin tavoitteiden toteuttamiseksi.

Eurojust on 24 artiklan mukaan vastuussa tietojen luvattomasta tai virheellisestä käytöstä. Vastuun määrittelyssä noudatetaan sen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jossa Eurojustin toimipaikka sijaitsee.

Päätöksen 25 artiklan mukaan Eurojustin kansalliset jäsenet, heidän avustajansa ja muu henkilöstö ovat salassapitovelvollisia samoin kuin kaikki henkilöt, jotka työskentelevät Eurojustin kanssa. Salassapitovelvollisuus koskee kaikkia Eurojustin saamia tietoja rajoittamatta kuitenkaan 9 artiklan 1 kohdan soveltamista.

Lisäksi Eurojust-päätös sisältää säännöksiä muun muassa Eurojustin yhteistyöstä muiden Euroopan unionin toimielinten kanssa, Eurojustin taloudesta ja tulkkaus- sekä käännösavusta.

Euroopan unionissa on vuoden 2008 tammikuussa pantu vireille 14 jäsenvaltion tekemä aloite, jossa ehdotetaan Eurojust-päätöksen muuttamista siten, että Eurojustin asemaa vahvistettaisiin. Päätösehdotuksessa Eurojustin kokoonpanoa sekä kansallisten jäsenten roolia esitetään vahvistettavaksi. Lisäksi ehdotetaan perustettavaksi erityinen yksikkö kiireellisten tapausten käsittelyä varten ("emergency cell"). Kansallisille jäsenille ehdotetaan tiettyjä vähimmäistoimivaltuuksia. Myös kansallisten jäsenten tiedonsaanti-oikeutta esitetään laajennettavaksi ja tietojenvaihtoa tehostettavaksi Eurojustin sekä jäsenvaltioiden ja kansallisten jäsenten välillä. Valtioneuvosto on lähettänyt ehdotuksesta kirjelmän (U 5/2008 vp) eduskunnalle 21 päivänä helmikuuta 2008.

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta tehdyn Lissabonin sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 23/2008 vp.) ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi sopimuksen ja siihen liittyvän voimaansaattamislain. Lissabonin sopimuksen 69 d artiklassa säädetään Eurojustista. Artikla antaa nykyistä enemmän liikkumavaraa Eurojustin rakenteen ja tehtävien kehittämiseksi. Merkittävintä muutosta merkitsee mahdollisuus antaa Eurojustille toimivaltuudet päättää rikostutkinnan aloittamisesta.

2.2 Eurojust-päätöksen täytäntöönpano Suomen lainsäädännössä

Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

Kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/1994), jäljempänä rikosoikeusapulaki, säännellään muun muassa rikosrekisteritietojen luovuttamista vieraan valtion viranomaiselle. Rikosoikeusapulain 24 §:n mukaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä voidaan lain mukaisesti luovuttaa rikosrekisteritietoja rikosasian käsittelyä varten samoin edellytyksin kuin niitä voidaan luovuttaa Suomen viranomaisille. Oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluva Oikeusrekisterikeskus pitää yllä rikosrekisteriä siten kuin rikosrekisterilaissa (770/1993) säädetään. Rikosoikeusapulain 24 §:n säännös kattaa vain rikosrekisteritietojen luovuttamisen vieraan valtion viranomaiselle, joten tietojen luovuttaminen esimerkiksi Eurojustille ei kuulu sen soveltamisalaan.

Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 35 §:ssä säädetään syyttäjän velvollisuudesta ilmoittaa viivästyneestä luovuttamisasiasta ja viivästymisen syystä Eurojustille.

Laki yleisistä syyttäjistä

Yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 3 §:n 3 momentin mukaan valtakunnansyyttäjä voi antaa nimetyille henkilöille, joka täyttää kihlakunnansyyttäjän kelpoisuusvaatimukset, määrääjäksi sellaiset syyttäjänvaltuudet, joita tämä määrättyssä tehtävässään tarvitsee. Tällaisia syyttäjänvaltuuksia käyttävään henkilöön sovelletaan muutoin, mitä kihlakunnansyyttäjistä säädetään.

Lain 3 §:n muuttamista koskevan hallituksen esityksen (HE 90/2001 vp) perusteluissa todettiin, että uusin tarve erityisten syyttäjänvaltuuksien antamiseen liittyi tuolloin vielä

väliaikaisena toimineeseen Eurojustiin. Esityksen perustelujen mukaan kansallisen edustajan tehtävän hoitamisen kannalta pidettiin hyvin hyödyllisenä, että edustajalla olisi syyttäjänvaltuudet. Euroopan yhteisöjen komissio on rohkaissut jäsenvaltioita antamaan Eurojustin kansallisille jäsenille sen oikeudellisen ja tutkinnallisen toimivallan, joka yleensä kuuluu syyttäjälle, tuomarille tai vastaavaa toimivaltaa käyttävälle poliisille kansallisen lainsäädännön määräysten mukaisesti (Komission kertomus KOM (2004) 457).

Syyttäjänvaltuudet voidaan antaa vain nimetyille henkilölle, ei yleisesti Suomen edustajalle Eurojustissa. Koska erityiset syyttäjänvaltuudet on tarkoitettu tietyn tehtävän hoitamista varten, ne annetaan määrääjäksi. Toisaalta määrääjän pituudelle ei ole rajoituksia, ja määräaika voidaan tarvittaessa jatkaa. Suomen kansalliselle jäsenelle ja tämän avustajalle on annettu säännöksen nojalla syyttäjän toimivaltuudet siksi ajaksi, jonka he työskentelevät Eurojustissa.

Yhteiset tutkintaryhmät

Euroopan unionin tasolla on tehostettu eri valtioiden välistä yhteistyötä rikosten esitutkinnassa hyväksymällä neuvoston puitepäätös yhteisistä tutkintaryhmistä (2002/465/YOS). Suomen kansallisessa lainsäädännössä puitepäätös on pantu täytäntöön yhteisistä tutkintaryhmistä annetulla lailla (1313/2002). Lain tarkoitus on tiivistää ja tehostaa eri valtioiden toimivaltaisten viranomaisten välistä esitutkintayhteistyötä silloin, kun tutkitaan kansainvälistä järjestäytyneitä rikollisuutta tai muita rajat ylittäviä rikoksia tai rikoksia, joilla muutoin on liittymäkohtia useaan valtioon.

Lain 1 §:n mukaan toimivaltainen esitutkintaviranomainen voi yhdessä vieraan valtion toimivaltaisen viranomaisen kanssa tehdä sopimuksen yhteisen tutkintaryhmän perustamisesta rikoksen esitutkinnan toimittamiseksi. Sopimuksen tekeviä valtioita voi olla useampiakin kuin kaksi. Tutkintaryhmän perustamista koskevaa pyyntöä on käsiteltävä oikeusapupyynnönä. Periaatteessa myös Eurojustin henkilöstöön kuuluva virkamies voidaan nimittää yhteisen tutkintaryhmän jäseneksi.

Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 37 §:n 1 momentin mukaan poliisi saa luovuttaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella ja Euroopan talousalueella poliisiviranomaiselle ja muulle viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen, poliisilain (493/1995) 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun poliisin henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten tehtävien suorittamiseksi. Eurojust on momentissa tarkoitettu viranomaisena, joten sille voidaan luovuttaa poliisin henkilörekisterin tietoja.

2.3 Eurojustin toiminta käytännössä

Eurojustin ylimpänä ja päättävänä elimenä toimii kansallisista jäsenistä koostuva kollegio. Kokouksissaan kollegio käsittelee sille tuodut tapaukset. Eurojustissa käsiteltävät tapaukset avataan kollegiossa, minkä jälkeen tapaukseen liittyvien maiden kansalliset jäsenet sopivat asian jatkokäsittelystä. Kollegio voi myös tarvittaessa ratkaista jäsenvaltioiden viranomaisten välisiä toimivaltariitoja ja päättää, mikä samaa henkilöä koskevista pidätysmääräyksistä pannaan täytäntöön. Kollegion päätökset eivät sido jäsenvaltioita, mutta kollegion ratkaisuja on tähän asti noudatettu.

Kollegiossa toimii myös 15 työryhmää, joista Suomen kansallinen jäsen on tällä hetkellä jäsenenä EU:n toimielimiin yhteyksiä pitävässä Bryssel-työryhmässä ja Eurojustin hallinnollisten menettelyjen kehittämistä koordinoivassa hallintotyöryhmässä.

Suomen kansallisena jäsenenä Eurojustissa on sen perustamisesta alkaen toiminut syyttäjälaitoksen piiristä tullut edustaja. Aluksi jäsen oli muodollisesti ulkoasiainhallinnon alaisuudessa, mutta tällä hetkellä jäsen toimii oikeusministeriön erityisasiantuntijan tehtävässä. Jäsenen toimikausi on kaksi vuotta ja sitä on voitu jatkaa toiseksi kahdeksi vuodek-

si. Kansalliselle jäsenelle on annettu syyttäjän toimivaltuudet yleisistä syyttäjistä annetun lain 3 §:n 3 momentin nojalla.

Eurojust-päätöksen 2 artiklan mukaan kuttakin kansallista jäsentä voi avustaa yksi henkilö. Tarvittaessa ja 10 artiklassa tarkoitettua kollegion suostumuksella kansallista jäsentä voi avustaa useampikin henkilö. Yksi näistä avustajista voi toimia jäsenen sijaisena. Suomen kansallisen jäsenen avustajana on toiminut poliisihallintoa edustava henkilö, joka on toiminut tarvittaessa myös Suomen kansallisen jäsenen sijaisena. Järjestelyn tarkoituksena on, että Eurojustin käytössä olisi monipuolisesti sekä esitutkinta- että syyttäjäviranomaisten asiantuntemus.

Eurojust-päätöksen 12 artiklassa säädetään terrorismia käsittelevästä yhteyshenkilöstä. Suomi on asettanut tällaisen yhteyshenkilön.

Päätöksen 23 artiklan mukaan henkilötietojen asianmukaista käyttöä valvoo yhteinen valvontaviranomainen, johon kukin jäsenvaltio nimeää jäsenen. Nimettyjä jäseniä oli vuoden 2005 alussa 12. Suomi on nimittänyt valvontaviranomaiseen jäsenen, jolla on oikeustieteellinen koulutus.

Vuoden 2007 aikana Eurojustissa otettiin käsiteltäväksi 1085 tapausta. Tapausten kokonaismäärä nousi vuodesta 2006 41 prosenttia. Suomen osasto käsiteli vuonna 2007 yhteensä 54 tapausta, joista 26 tapauksessa Suomi pyysi oikeusapua ja 28 tapauksessa Suomelta pyydettiin oikeusapua.

2.4 Eurojust-päätöksen täytäntöönpano muissa jäsenvaltioissa

Euroopan unionin komissio on antanut 23 päivänä lokakuuta 2007 tiedonannon Eurojust ja Euroopan oikeudellinen verkosto järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnassa Euroopan unionissa (KOM 2007/644). Euroopan komission tiedonannon mukaan alle puolet Euroopan unionin jäsenmaista on toistaiseksi pannut Eurojust-päätöksen täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä. Muutamissa maissa täytäntöönpano on käynnissä.

Kansallisten jäsenten asema on määritelty jäsenvaltioissa vaihtelevasti. Lähes puolet jäsenvaltioista ei ole määritellyt jäsenen toimivaltaa kansallisessa lainsäädännössä. Puolet

jäsenvaltioista on määritelty toimivallan kansallisessa lainsäädännössä mutta käytännössä useimmissa tapauksissa toimivalta seuraa siitä, että jäsen säilyttää asemansa syyttäjänä.

Jäsenet ovat lähes aina asemaltaan syyttäjiä. Yli puolella kansallisista jäsenistä on oikeudellista toimivaltaa lähtömaassaan, mutta sitä käytetään vähän. Vain harvoilla jäsenillä on auktoriteettiasema kansallisiin viranomaisiin nähden. Vain muutamassa jäsenvaltiossa jäsenellä on oikeus aloittaa tutkintatoimet. Yhteisen tutkintaryhmän perustamista voi ehdottaa suurin osa jäsenistä, mutta vain harvat voivat määrätä sen perustamisesta.

Kaikilla kansallisilla jäsenillä on oikeus saada tietoja rikosrekisteristä joko suoraan tai pyytämällä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kansallisilla jäsenillä on myös oikeus saada tietoja muusta kuin rikosrekisteristä. Joissakin jäsenvaltioissa kansallisella jäsenellä on myös oikeus saada tietoja tarpeellisista poliisirekistereistä.

Jäsenten toimikaudet vaihtelevat yhdestä vuodesta pysyvään nimitykseen. Useimmissa maissa toimikausi on vähintään kolme vuotta.

Lähes kaikissa jäsenvaltioissa tutkittavasta rikosasiasta voidaan antaa tietoja kansalliselle jäsenelle. Suurimmassa osassa jäsenvaltioista tietoja voidaan luovuttaa Eurojustille myös ilman erityistä pyyntöä. Vain muutama jäsenvaltio ei luovuta tietoja ilman pyyntöä. Kansalliset jäsenet voivat myös pääsääntöisesti vaihtaa saamiaan tietoja muiden kansallisten jäsenten tai lähtömaansa kansallisten viranomaisten kanssa. Kuudessa jäsenvaltiossa tällainen tietojenvaihto ei ole mahdollista.

Useimmissa jäsenvaltioissa ei ole kansallista lainsäädäntöä terrorismiin liittyvien tietojen luovuttamisesta Euroopan unionin neuvoston terrorismipäätöksen nojalla. Joissakin jäsenvaltioissa tällaisen tiedon luovuttaminen on kuitenkin toteutettu hallinnollisilla järjestelyillä.

Viidessä jäsenvaltiossa kansallinen lainsäädäntö velvoittaa tiedottamaan Eurojustille sen toimivaltaan kuuluvien rikosasioiden tutkinnasta. Muissa jäsenvaltioissa velvollisuutta ei ole kirjattu lainsäädäntöön, mutta tieto-

jen vaihto on joissakin jäsenvaltioissa toteutettu käytännön järjestelyillä.

2.5 Nykytilan arviointi

Eurojustin toiminta on vakiintunut yksikön perustamisen jälkeen. Yksikön käsittelemien asioiden määrä on tasaisesti kasvanut. Vaikka Suomen osallistuminen Eurojustin toimintaan on pystytty järjestämään nykyisenkin lainsäädännön nojalla, Suomen lainsäädännössä ei ole vielä toteutettu kaikkia Eurojust-päätöksen edellyttämiä toimenpiteitä Eurojustin nykymuotoisen toiminnan edellyttämissä laajuudessa. Tämä on vaikeuttanut jonkin verran Suomen kansallisen jäsenen toimintaa Eurojustissa.

Komission lokakuussa 2007 antamassa tiedonannossa Eurojust ja Euroopan oikeudellinen verkosto järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnassa Euroopan unionissa korostetaan jäsenvaltioiden velvollisuutta toteuttaa Eurojust-päätöksen asettamat velvoitteet kansallisessa lainsäädännössään.

Suomen kansallisen jäsenen ja tämän avustajan asemasta ja velvollisuuksista ei ole säännöksiä kansallisessa lainsäädännössä. Valtakunnansyyttäjä on antanut kansalliselle jäsenelle ja avustajalle syyttäjän toimivallan yleisistä syyttäjistä annetun lain 3 §:n 3 momentin nojalla. Mainittu toimivaltasäännös säädettiin, kun Eurojustia edeltäneen väliaikaisen yksikön toiminta käynnistettiin. Tuolloin oli tarpeellista antaa Suomen edustajalle määrääjäksi syyttäjän toimivalta.

Edellä mainitussa komission tiedonannossa pidetään välttämättömänä, että kansallisten jäsenten toimivaltuudet määritellään lainsäädännössä eikä vain hallinnollisessa määräyksessä. Valtakunnansyyttäjän määräykseen perustuvaa toimivaltaa ei voida pitää komission esittämän mukaisena.

Tietojen luovuttaminen Eurojustille Suomen rikosasioita käsittelevien viranomaisten rekistereistä on tällä hetkellä puutteellisesti toteutettu. Ainoastaan henkilötietojen luovuttamisesta poliisin rekistereistä on säädetty. Nykyisten säännösten nojalla tietojen luovuttaminen muista rikosasioiden käsittelyyn liittyvistä rekistereistä on ollut epäselvää. Tämä on jossain määrin vaikeuttanut kansallisen jäsenen toimintaa Eurojustissa. Eurojust-

päätös edellyttää myös kansallista sääntelyä menettelystä, jos henkilö haluaa tarkastaa Eurojustin rekistereissä olevia henkilötietoja. Suomessa ei säädetä asiasta.

Lisäksi laista puuttuvat säännökset kansallisten Eurojust-yhteyshenkilöiden nimeämisestä ja Suomen edustajan nimeämisestä Eurojustin yhteiseen valvontaelimeen.

Edellä mainittu 14 jäsenvaltion aloite Eurojust-päätöksen muuttamisesta saattaa tulevaisuudessa aiheuttaa lainsäädännön muutostarpeita myös Suomessa. Vastaavasti Eurojustin kehittäminen Lissabonin sopimuksen nojalla voi tulevaisuudessa aiheuttaa muutostarpeita.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Yleistä

Esityksen tavoitteena on panna Eurojust-päätös kaikilta osin kansallisesti täytäntöön tekemällä Suomen lainsäädäntöön päätöksen edellyttämät muutokset. Ehdotettavalla sääntelyllä pyritään yleisemminkin parantamaan Eurojustin tehokkaan toiminnan edellytyksiä. Sääntely toteutettaisiin lailla Eurojustia koskevan päätöksen eräiden määräysten täytäntöönpanosta.

Kansallisen jäsenen asema

Esityksessä ehdotetaan, että kansallisen jäsenen toimikaudesta, toimivallasta ja muista velvoitteista säädettäisiin laissa. Säännöksellä selkeytettäisiin jäsenen asemaa ja saatettaisiin se kaikilta osin Eurojust-päätöksessä ja edellä mainitussa komission tiedonannossa edellytetyille tasolle.

Jäsenen toimikausi on ollut kaksi vuotta ja sitä on voitu jatkaa kahdeksi vuodeksi. Useimmissa jäsenvaltioissa jäsenen toimikausi on kolme vuotta tai sitä pidempi. Komission tiedonannossa jäsenen toimikauden pituuden suotavana vähimmäispituutena pidetään kolmea vuotta. Näistä syistä jäsenen toimikausi pidennettäisiin kolmeen vuoteen. Toimikausi voitaisiin uudistaa kerran kuten nykyisinkin.

Kansallisen jäsenen tekee yhteistyötä etupäässä kansallisten esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten ja toisaalta Eurojustin muiden

kansallisten jäsenten kanssa kansainvälisten rikosasioiden tutkintaan liittyvissä asioissa. Tehtävät eivät suoraan liity oikeusministeriön ministeriötehtäviin, vaan käytännön syyttäjätöihin. Esitettyjen säännösten mukaan jäsenen asema vastaisi pitkälti valtiosyyttäjää. Näistä syistä tehtävä siirrettäisiin tässä yhteydessä oikeusministeriöstä Valtakunnansyyttäjänvirastoon. Laissa säädettäisiin, että kansallinen jäsen on määräaikaisessa virkasuhteessa Valtakunnansyyttäjänvirastoon ja toimii valtiosyyttäjän tehtävässä. Tämä selkeyttäisi ohjaus- ja valvontasuhteita syyttäjätehtäviin liittyvissä asioissa. Myös käytännön esitutkinta- ja syyteasioiden koordinointi helpottuisi. Jo nyt kansallinen jäsen on raportoinut toiminnastaan oikeusministeriön lisäksi myös Valtakunnansyyttäjänvirastolle.

Koska kansallinen jäsen olisi virkasuhteessa Valtakunnansyyttäjänvirastoon, virkasuhteeseen nimittämisessä ja viran kelpoisuusvaatimuksissa noudatettaisiin yleisistä syyttäjistä annetun lain valtiosyyttäjää koskevia säännöksiä, joihin ehdotetussa laissa viitattaisiin.

Kansallinen jäsen on toiminut ulkoasianhallinnosta annetun lain (204/2000) 26 §:n nojalla Suomen Haagin ulkomaanedustuston henkilökunnan jäsenenä. Jäsen olisi jatkossakin edustuston henkilökunnan jäsenenä.

Eurojust-päätöksen 9 artiklan mukaan kansallisella jäsenellä on oltava pääsy oman jäsenvaltionsa rikosrekisterin tai muun rekisterin tietoihin samalla tavoin kuin vastaavaa toimivaltaa käyttävällä syyttäjällä. Suomessa jäsenelle on turvattu oikeus Eurojust-päätöksen edellyttämään tiedonsaantiin valtakunnansyyttäjän antamalla valtuutuksella, jolla kansallinen jäsen on saanut laajat syyttäjänvaltuudet. Edellä nykytilan arvioinnissa esitetyistä seikoista johtuen ehdotetaan, että jäsenen toimivallasta säädettäisiin laissa, eikä se enää jatkossa perustuisi yleisistä syyttäjistä annetun lain 3 §:n 3 momenttiin. Sääntelyllä selkeytettäisiin jäsenen toimivaltaa ja toimintamahdollisuuksia sekä Eurojustissa että suhteessa kansallisiin esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisiin.

Jäsenellä olisi laaja syyttäjän toimivalta Eurojustin toimivaltaan kuuluvissa asioissa kuten nykyisinkin. Toimivalta kattaisi Euro-

just-päätöksen edellyttämän tiedonsaantioikeuden, mutta antaisi jäsenelle myös laajan syytetoimivallan. Jäsenelle säädettäisiin myös toimivalta vaihtaa tietoja Eurojustin ja Euroopan petostentorjuntaviraston välillä kuten Eurojust-päätöksen 26 artiklan 4 momentti edellyttää. Tietojen vaihto koskisi Euroopan petostentorjuntaviraston tutkimuksista annettujen neuvoston ja parlamentin (1073/1999) ja neuvoston (1074/1999) asetusten 6 ja 10 artiklassa tarkoitettua petostentorjuntaviraston tutkimuksiin liittyvää tietoa. Säännös koskisi vain tietojenvaihtoa Eurojustin ja petostentorjuntaviraston välillä. Tietojenvaihdosta petostentorjuntaviraston ja muiden toimivaltaisten Suomen viranomaisten kesken säädetään muualla lainsäädännössä.

Käytännössä vastuu rikosasian käsittelystä ja tutkinnasta kuuluu Suomessa toimiville viranomaisille. Eurojustin kansallisella jäsenellä ei ole mahdollisuutta esimerkiksi johtaa esitutkintaa sijoituspaikastaan Haagista käsin. Tästä syystä kansallisen jäsenen ja kotimaisten viranomaisten välistä toimivallanjakoa selvennettäisiin ehdotetussa laissa.

Laissa säädettäisiin, että jäsen voisi viedä Suomessa viranomaisen käsiteltävänä olevan asian Eurojustin käsiteltäväksi vain kyseisen viranomaisen pyynnöstä. Lisäksi kansallisen jäsenen tulisi aina toimittaa hänelle ulkomailta tullut rikosoikeudellista yhteistyötä koskeva pyyntö Suomessa toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi. Kansallisella jäsenellä olisi edellä mainituissa tilanteissa kuitenkin toimivalta ryhtyä itse välttämättömiin toimenpiteisiin, jos asia on kiireellinen. Näin turvattaisiin se, että Suomessa voitaisiin tehdä päätös myös nopeaa reagointia vaativista tutkintatoimenpiteistä, vaikka tutkinnasta kotimaassa vastaavaa virkamiestä ei tavoitettaisi.

Laissa säädettäisiin myös jäsenen oikeudesta käyttää toimivaltansa nojalla saamia tietoja Eurojustissa. Säännöksillä turvattaisiin kansalliselle jäsenelle tarvittavat mahdollisuudet toimia Eurojust-yhteistyössä tehokkaasti.

Kansallisella jäsenellä olisi jatkossa ainakin yksi avustaja, joka toimisi tarvittaessa jäsenen sijaisena. Avustajia voisi myös olla useampia, mutta toimivan esitutkintayhteistyön turvaamiseksi yksi avustaja tulisi edel-

leen poliisihallinnosta. Myös avustajan asemasta ja toimivallasta säädettäisiin laissa. Kun avustaja toimisi jäsenen sijaisena, hänellä olisi sama toimivalta kuin jäsenelläkin. Koska avustaja käyttäisi yhtä laajaa syyttäjän toimivaltaa kuin kansallinen jäsen, Valtakunnansyyttäjänvirasto määräisi avustajan tehtäväänsä avustajan lähettävän viranomaisen esityksestä. Avustaja olisi edelleen virkasuhteessa lähettävään viranomaiseen eli esimerkiksi Keskusrikospoliisiin kuten nykyisin.

Kansalliset Eurojust-yhteyshenkilöt ja edustaja Eurojustin yhteisessä valvontaelimessä

Eurojust-päätöksen 12 artiklassa edellytetään, että jäsenvaltiot nimeävät yhden tai useamman kansallisen yhteyshenkilön. Päätöksen 23 artiklassa puolestaan edellytetään, että jäsenvaltio nimeää edustajan Eurojustin yhteiseen valvontaviranomaiseen.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin, että Valtakunnansyyttäjänvirasto voisi nimetä yhden tai useamman kansallisen yhteyshenkilön. Erityisesti terrorismiasioita varten tulisi nimetä tällainen henkilö. Ehdotettu säännös vakiinnuttaisi Valtakunnansyyttäjänvirastossa jo nyt noudatetun menettelyn ilmoittaa terrorismiasioista vastaava valtionsyyttäjä kansalliseksi yhteyshenkilöksi.

Vastaavasti säädettäisiin edustajan nimeämisestä yhteiseen valvontaelimeen. Koska edustajan tulee lähtökohtaisesti olla tuomari, oikeusministeriö nimeäisi edustajan tuomioistuineläisestä.

Rekisteritietojen luovuttaminen Eurojustille

Eurojust-päätöksen 13 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että yksikön kansallisilla jäsenillä on päätöksen 9 artiklan mukaiset valtuudet vaihtaa ilman etukäteislupaa kaikkia Eurojustin tehtävien suorittamiseksi tarvittavaan tietoihin sekä keskenään että oman jäsenvaltionsa toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Suomen kansallisessa lainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä rikosasiaa käsittelevän viranomaisen oikeudesta luovuttaa artiklassa tarkoitettuja tietoja Eurojustille. Sääntelyn selventämiseksi laissa säädettäisiin henkilötietojen luovuttamisesta Eurojustille.

Ehdotetun säännöksen nojalla suomalaiset viranomaiset voisivat luovuttaa Eurojustille tiettyjä henkilötietoja. Tietoja olisi mahdollista luovuttaa Eurojustin pyynnöstä sellaisissa rikosasioissa, jotka kuuluvat yksikön toimivaltaan. Tietoja voitaisiin luovuttaa rikosrekisteristä sekä muista oikeushallinnon rekistereistä samoin edellytyksin kuin niitä voidaan luovuttaa syyttäjälle, joten tietojen luovuttaminen olisi mahdollista samassa laajuudessa kuin kansallisella jäsenellä olisi oikeus tietojen saantiin. Tietojen luovuttaminen poliisirekistereistä tapahtuisi edelleen henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 37 §:n 1 momentin nojalla.

Tietojen luovuttamisesta päättäisi henkilörekisteriä ylläpitävä viranomainen.

Rekisteritietojen tarkastaminen

Eurojust-päätöksen 19 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus saada itseään koskevia Eurojustin käsittelemiä henkilötietoja mainitussa artiklassa säädettyin edellytyksin. Artiklan 2 kohdan mukaan jokaisen, joka haluaa käyttää oikeuttaan saada Eurojustiin tallennettuja itseään koskevia henkilötietoja tai tarkastuttaa niitä, tulee voida maksetta esittää asiaa koskeva pyyntö valitsemassaan jäsenvaltiossa tämän valtion määrämälle viranomaiselle. Suomen osalta artikla edellyttää sen viranomaisen nimeämistä, joka välittää artiklassa tarkoitetut tietopyynnot Eurojustille.

Esityksessä ehdotetaan, että Valtakunnansyyttäjänvirasto nimettäisiin Suomessa tarkastuspyynnot välittäväksi viranomaiseksi. Toisena vaihtoehtona on pohdittu pyyntöjen välittämistä tietosuojavaltuutetun kautta.

Eurojust-päätöksen 19 ja 20 artiklan mukaan itseään koskevien tietojen tarkastuspyynnön esittänyt henkilö voi valittaa Eurojustin yhteiselle valvontaviranomaiselle, jos hän ei ole tyytyväinen Eurojustilta saamaansa vastaukseen. Tietosuojavaltuutettu ei ole mukana Eurojustin yhteisessä valvontaviranomaisessa. Kansallinen edustaja Eurojustin valvontaviranomaisessa on oikeuslaitoksen piiristä tuleva tuomari. Valvontaviranomaisen kokoonpanoa on perusteltu sillä, että syyttäjien toimintaa voivat valvoa vain tuomarit. Lisäksi Eurojustilla on oma erityinen

tietosuojavaltuutettu, joka valvoo tietojen käsittelyn lainmukaisuutta. Suomen tietosuojavaltuutetulla ei ole tässä samanlaista roolia kuin kansallisessa rekisterien käytön valvonnassa.

Eurojust-päätöksen mukaisten tarkastuspyyntöjen välitystehtävä on näin ollen perusteltua antaa Valtakunnansyyttäjänvirastolle eikä tietosuojavaltuutetulle. Valtakunnansyyttäjänvirasto on myös valmiiksi toimivien yhteyksiensä vuoksi luontevin viranomainen välittämään tarkastuspyynnot Eurojustille.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Kansallisen jäsenen tehtävä siirrettäisiin oikeusministeriöstä Valtakunnansyyttäjänvirastoon. Näin selkeytettäisiin kansallisen jäsenen valvonta- ja ohjaussuhteita.

Kansalliselle jäsenelle maksettavat korvaukset on maksettu oikeusministeriön määrärahoista. Kun jäsen siirtyisi Valtakunnansyyttäjänviraston alaisuuteen, Valtakunnansyyttäjänvirasto maksaisi jatkossa korvaukset jäsenelle. Tähän varattu määräraha siirrettäisiin oikeusministeriöltä Valtakunnansyyttäjänvirastolle.

Kansallisen jäsenen avustajien kustannuksista vastaisi nykyiseen tapaan se viranomainen, josta avustaja tulee.

Eurojust on tärkeä toimitelin vakavan kansainvälisen rikollisuuden torjunnassa ja selvittämisessä. Ehdotettava sääntely parantaisi ja nopeuttaisi Eurojustin ja suomalaisten viranomaisten välistä tiedonkulkua.

5 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Esitys perustuu osittain oikeusministeriön 1 päivänä maaliskuuta 2004 asettaman Eurojustin toimintaan liittyvän lainsäädännön valmistelutyöryhmän ehdotukseen.

Esitysluonnoksesta on pyydetty lausunnot sisäasiainministeriöltä, Keskusrikospoliisilta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, Oikeusrekisterikeskukselta, tietosuojavaltuutetun toimistolta sekä oikeusministeriön oikeushallinto-osastolta ja lainvalmisteluosaston eurooppaoikeuden yksiköltä.

Lausunnoissa suhtauduttiin myönteisesti erityisesti kansallisen jäsenen toimivallan selkeyttämiseen lainsäädännössä. Lausunnoissa esitettiin joitakin huomioita kansallisen jäsenen ja tämän avustajan asemasta sekä tietojen luovuttamista koskevista säännöksistä. Lisäksi Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, että

kansallisten Eurojust-yhteyshenkilöiden nimeämisestä ja edustajan nimeämisestä Eurojustin yhteiseen valvontaelimeen tulisi säätää laissa. Laissa tulisi säätää myös kansallisten viranomaisten ja Eurojustin välisestä yhteistyöstä. Lausunnoissa esitetyt seikat on otettu valmistelussa huomioon.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

1 §. *Lain tarkoitus.* Pykälässä säädettäisiin, että lailla toteutettaisiin Eurojust-päätöksen edellyttämät täytäntöönpanotoimet Suomessa.

2 §. *Kansallinen jäsen.* Pykälässä säädettäisiin kansallisen jäsenen asemasta. Pykälän 1 momentin mukaan kansalliseksi jäseneksi nimitetty henkilö toimisi Suomen edustajana Eurojustissa. Jäsen nimitettäisiin kolmen vuoden mittaiseksi toimikaudeksi, joka voitaisiin uudistaa kerran.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin että jäsen nimitettäisiin määräaikaiseen valtionsyyttäjän virkasuhteeseen Valtakunnansyyttäjänvirastoon. Jäsenen nimittämisessä noudatettaisiin yleisistä syyttäjistä annetun lain 14 §:n 2 momentin säännöstä valtionsyyttäjän nimittämisestä. Jäsenen nimittäisi siten valtioneuvosto valtakunnansyyttäjän esityksestä. Vastaavasti tehtävän kelpoisuusvaatimuksena olisi yleisistä syyttäjistä annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetty valtionsyyttäjän kelpoisuus. Jäsenellä tulisi olla oikeustieteen kandidaatin tutkinto ja tehtävän hoitamiseen tarvittava taito.

3 §. *Kansallisen jäsenen toimivalta.* Pykälässä säädettäisiin kansallisen jäsenen toimivallasta Eurojustin tehtäviin liittyvissä asioissa.

Pykälän 1 momentin mukaan kansallisen jäsenen toimivalta olisi sama kuin yleisistä syyttäjistä annetun lain 7 §:ssä säädetty valtionsyyttäjän toimivalta. Kansallinen jäsen olisi siten toimivaltainen hoitamaan syyttäjän tehtäviä koko maassa ja hänellä olisi yleisistä syyttäjistä annetun lain 11 §:ssä säädetty tiedonsaantioikeus käsittelemissään rikosasioissa. Toimivalta kattaisi vain Eurojustin tehtäviin kuuluvat rikosasiat. Tällaiset asiat on määritelty Eurojust-päätöksen 4 artiklassa. Artiklan mukaan esimerkiksi atk-rikollisuus, ympäristörikollisuus ja Europolin toimivaltaan kuuluva rikollisuus kuuluvat Eurojustin tehtäviin.

Eurojust-päätöksen 26 artiklan 4 kohta edellyttää, että kansallinen jäsen on toimival-

tainen viranomainen tietojenvaihdossa Eurojustin ja Euroopan petostentorjuntaviraston kesken. Myös tästä säädettäisiin ehdotetun pykälän 1 momentissa. Käytännössä tietojenvaihto voisi liittyä tilanteisiin, joissa kansallisella jäsenellä on käsiteltävänä Eurojustissa sellaista tietoa, joka voidaan Euroopan petostentorjuntaviraston tutkimuksista annettujen neuvoston ja parlamentin ja neuvoston asetusten nojalla antaa petostentorjuntavirastolle ja toisaalta tilanteisiin, joissa petostentorjuntavirasto toimittaa Suomea koskevaa tietoa kansalliselle jäsenelle mainittujen unionin asetusten nojalla. Säännös ei vaikuttaisi muiden viranomaisten ja petostentorjuntaviraston väliseen tietojenvaihtoon.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kansallisen jäsenen ja kotimaassa toimivaltaisen viranomaisen toimivallanjaosta, kun rikosasia viedään Suomesta Eurojustin käsiteltäväksi tai kun ulkomailta saapuu rikosoikeudellista yhteistyötä koskeva pyyntö kansalliselle jäsenelle.

Momentin mukaan kansallinen jäsen voisi saattaa Suomen viranomaisella käsiteltävänä olevan rikosasian Eurojustiin vain, jos kyseinen viranomainen sitä pyytää. Valtakunnansyyttäjä voisi tarvittaessa määrätä kansallisen jäsenen syyttäjäksi yksittäisessä rikosasiassa, jolloin tämä voisi saattaa asian Eurojustin käsiteltäväksi itsenäisesti.

Lisäksi momentissa säädettäisiin, että kansallisen jäsenen tulisi aina viivytyksettä toimittaa hänelle muusta valtiosta tullut rikosoikeudellista yhteistyötä koskeva pyyntö toimivaltaiselle viranomaiselle Suomeen. Tällaisia pyyntöjä olisivat rikosoikeusapulain nojalla tehdyt oikeusapupyynnöt ja myös muut rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyvät pyynnöt. Oikeusapupyynnöiden käsittely kuuluisi siten lähtökohtaisesti Suomessa toimiville viranomaisille. Kansallinen jäsen toimisi vain pyynnön välittäjänä.

Momentin kolmannessa virkkeessä säädettäisiin poikkeuksesta momentin alkuosaan. Ehdotetun säännöksen mukaan kansallinen jäsen voisi tietyin edellytyksin ryhtyä toimenpiteisiin asian saattamiseksi Eurojustin

käsiteltäväksi tai oikeusapupyynnön edellyttämien päätösten tekemiseksi myös itse. Tämä olisi mahdollista kiireellisissä tilanteissa, kun päätös on tehtävä nopeasti eikä toimivaltaista kotimaista viranomaista tavoiteta riittävän nopeasti. Tällöinkin kansallinen jäsen voisi ryhtyä vain välttämättömiin toimenpiteisiin ja asia olisi siirrettävä toimivaltaisen Suomen viranomaisen käsiteltäväksi niin pian kuin mahdollista. Esimerkiksi joidenkin useita maita koskevien tutkintatoimenpiteiden järjestämisessä voi syntyä kiireellisiä tilanteita, joissa tarvitaan nopeasti syyttäjäviranomaisen päätös.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kansallisen jäsenen oikeudesta käyttää henkilötietoja Eurojustissa. Jäsen voisi käyttää 1 ja 2 momentin mukaisen toimivaltansa nojalla saamia tietoja vain Eurojustissa vireillä olevan asian käsittelyssä. Jäsenen oikeus saada tietoja kansallisista rekistereistä määräytyisi 1 momentissa säädetyn toimivallan perusteella. Momentissa säädettäisiin myös Eurojustista saatujen tietojen salassapidosta. Jäsenellä olisi velvollisuus pitää salassa Eurojustissa käsiteltävät tiedot Eurojust-päätöksen 25 artiklan mukaisesti. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan rajoittaisi jäsenen oikeutta käyttää tietoja tehtäviensä hoitamisessa. Säännöstä sovellettaisiin viranomaistoiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) sijasta.

4 §. Kansallisen jäsenen avustaja. Pykälässä säädettäisiin kansallisen jäsenen avustajasta. Avustajia olisi vähintään yksi mutta säännös jättäisi mahdollisuuden nimittää tarvittaessa useampia avustajia. Avustaja voisi toimia jäsenen sijaisena. Myös avustajan toimikausi olisi kolme vuotta, mutta se voitaisiin uudistaa. Avustajan toimikausi voitaisiin kansallisesta jäsenestä poiketen uudistaa useammin kuin kerran. Avustajan määräisi Valtakunnansyyttäjänvirasto avustajan lähettävän viranomaisen ehdotuksesta.

Pykälän 2 momentin mukaan avustajalla olisi sama toimivalta kuin kansallisella jäsenellä silloin, kun hän toimii jäsenen sijaisena.

5 §. Suomen edustaja Eurojustin yhteisessä valvontaelimessä. Pykälässä säädettäisiin, että oikeusministeriö nimeää Suomen edustajan Eurojustin yhteiseen valvontaelimeen.

6 §. Kansalliset yhteyshenkilöt. Pykälässä säädettäisiin, että Valtakunnansyyttäjänvirasto voi nimetä Eurojust-päätöksen 12 artiklassa tarkoitettuja kansallisia Eurojust-yhteyshenkilöitä.

7 §. Henkilötietojen luovuttaminen Eurojustille. Pykälässä säädettäisiin henkilötietojen luovuttamisesta Eurojustin rekisteriin. Kansallisen jäsenen oikeudesta käyttää rikosasian käsittelyssä tarvittavia tietoja Eurojustissa säädettäisiin 2 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä tiedoista, joita Eurojustille voidaan luovuttaa. Tietoja voitaisiin luovuttaa rikosrekistereistä sekä muista oikeushallinnon rekistereistä kuten syyttäjien ja tuomioistuinten asiankäsitelyjärjestelmästä. Luovuttamisen edellytyksenä olisi, että Eurojust pyytäisi tietoja ja että tiedot olisivat tarpeellisia Eurojustin tehtävien hoitamista varten. Tietoja voisivat pyytää sekä Eurojustin kansallinen jäsen että collegio. Tietojen luovuttaminen olisi mahdollista samoin edellytyksin kuin syyttäjälle. Luovuttamisen laajuus määräytyisi siten syyttäjän tiedonsaantioikeuden nojalla ja olisi yhtä laaja kuin kansallisen jäsenen oikeus saada tietoa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä tietojen luovuttamisessa. Tietojen luovuttamisesta päättäisi rekisterinpitäjä. Rikosrekisterin osalta rekisterinpitäjä on Oikeusrekisterikeskus ja muiden rekisterien osalta erikseen kutakin rekisteriä koskevassa lainsäädännössä määritelty viranomainen. Tiedot luovutettaisiin Eurojustin kansallisen jäsenen välityksellä. Säännös perustuu Eurojust-päätöksen 9 artiklan 2 kohtaan, jonka mukaan Eurojustin ja jäsenvaltioiden välinen tietojen vaihto tapahtuu kansallisen jäsenen välityksellä.

Pykälän 3 momentissa olisi viittaussäännös henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 37 §:ään, jossa säädetään tietojen luovuttamisesta Eurojustille poliisin rekistereistä.

8 §. Henkilötietojen tarkastaminen. Pykälässä nimettäisiin Valtakunnansyyttäjänvirasto viranomaiseksi, jolle pyyntö saada tai tarkastaa Eurojustiin tallennettuja itseä koskevia henkilötietoja olisi Suomessa osoitettava. Säännöksen mukaan Valtakunnansyyttäjänvi-

raston olisi toimitettava pyyntö viipymättä Eurojustin käsiteltäväksi.

Pyynnön esittäjä voi Eurojust-päätöksen 19 artiklan 2 kohdan mukaan itse valita jäsenvaltion, jonka asianomaiselle viranomaiselle hän toimittaa tarkastuspyyntönsä. Samassa kohdassa todetaan myös, että tietojen pyytäminen on maksutonta.

9 §. Voimaantulo. Laki tulisi voimaan mahdollisimman pian. Ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan ensi tilassa.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta. Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on pykälän 1 momentin perusteella turvattu. Saman momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Henkilötietolain (523/1999) 11 §:n mukaan muun muassa rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta koskevat tiedot

ovat arkaluonteisia tietoja, joiden käsittely on sallittu ainoastaan kyseisen lain 12 §:ssä säädettyin poikkeuksin. Mainitun pykälän 4 kohdan mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on sallittu, jos se on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi. Lisäksi arkaluonteisten tietojen käsittely on 12 §:n 5 kohdan mukaan sallittu muun muassa silloin, kun tietojen käsittelystä säädetään laissa tai se johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä.

Ehdotuksen 7 §:ssä tarkoitetut tiedot ovat edellä kuvatun henkilötietoja koskevan lainsäädännön mukaan arkaluonteisia tietoja. Esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta oikeutta tietojen luovuttamiseen sisällöltään laajennettavaksi nykyisestä, koska Suomen kansallisella Eurojust-edustajalla on jo syyttäjänvaltuuksiensa perusteella oikeus saada viranomaisilta mainitut tiedot. Siinäkin tapauksessa, että tietojen luovuttaminen laajentaisi arkaluonteisia tietoja käsittelevien henkilöiden piiriä, siitä voitaisiin säätää lailla.

Laki voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Eurojustia koskevan päätöksen eräiden määräysten täytäntöönpanosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädetään Eurojust-yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi tehdyn Euroopan unionin neuvoston päätöksen (2002/187/YOS), jäljempänä Eurojust-päätös, eräiden määräysten täytäntöönpanosta.

2 §

Kansallinen jäsen

Suomea Eurojustissa edustavan kansallisen jäsenen toimikausi on kolme vuotta ja se voidaan uudistaa kerran.

Kansallinen jäsen nimitetään määräaikaiseen virkasuhteeseen valtiosyyttäjäksi Valtakunnansyyttäjänvirastoon. Jäsenen nimitämiseen ja kelpoisuusvaatimukseen sovelletaan, mitä valtiosyyttäjän nimittämisestä ja kelpoisuusvaatimuksista säädetään.

3 §

Kansallisen jäsenen toimivalta

Kansallisella jäsenellä on yleisistä syyttäjäistä annetun lain (199/1997) 7 §:ssä tarkoitettu toimivalta Eurojustin toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Jäsen on toimivaltainen vaihtamaan tietoja Euroopan petostentorjuntaviraston kanssa Eurojust-päätöksen 26 artiklan 4 kohdassa mainitussa tarkoituksessa.

Kansallinen jäsen voi saattaa rikosasian Eurojustin käsiteltäväksi vain asian käsitteystä vastaavan Suomen viranomaisen pyynnöstä. Jäsenen on viipymättä toimitettava vieraasta valtiosta saamansa rikosoikeudellista yhteistyötä koskeva pyyntö toimivaltaisen

Suomen viranomaisen käsiteltäväksi. Jäsen voi kuitenkin kiireellisissä tilanteissa ryhtyä edellä tässä momentissa tarkoitetuissa asioissa välttämättömiin toimenpiteisiin.

Kansallinen jäsen voi käyttää asian käsitteilyssä Eurojustissa 1 ja 2 momentin mukaisen toimivaltansa nojalla saamia henkilötietoja salassapitosäännösten estämättä. Jäsenellä on salassapitovelvollisuus Eurojustista saamista tiedoista Eurojust-päätöksen 25 artiklan mukaisesti.

4 §

Kansallisen jäsenen avustaja

Kansallisella jäsenellä on vähintään yksi avustaja. Yksi avustajista toimii tarvittaessa jäsenen sijaisena. Avustajan toimikausi on kolme vuotta ja se voidaan uudistaa. Valtakunnansyyttäjänvirasto määrää avustajan.

Avustajalla on 3 §:ssä säädetty toimivalta, kun hän toimii kansallisen jäsenen sijaisena.

5 §

Suomen edustaja Eurojustin yhteisessä valvontaelimessä

Oikeusministeriö nimeää Suomen edustajan Eurojust-päätöksen 23 artiklan nojalla perustettuun yhteiseen valvontaelimeen.

6 §

Kansalliset yhteyshenkilöt

Valtakunnansyyttäjänvirasto voi nimetä yhden tai useamman Eurojust-päätöksen 12 artiklassa tarkoitettun kansallisen yhteyshenkilön.

7 §

Henkilötietojen luovuttaminen Eurojustille

Eurojustille voidaan sen pyynnöstä luovuttaa sen toimivaltaan kuuluvien tehtävien suorittamista varten tarpeelliset tiedot rikosrekistereistä ja muista oikeushallinnon henkilökistereistä samoin edellytyksin kuin syyttäjälle.

Rekisterinpitäjä päättää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen luovuttamisesta. Tiedot luovutetaan Eurojustille kansallisen jäsenen välityksellä.

Tietojen luovuttamisesta poliisin henkilökistereistä Eurojustille säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 37 §:ssä.

8 §

Henkilötietojen tarkastaminen

Eurojustin käsittelemien henkilötietojen tarkastamista koskeva pyyntö on esitettävä Valtakunnansyyttäjänvirastolle. Valtakunnansyyttäjänviraston on viipymättä toimitettava pyyntö Eurojustin käsiteltäväksi.

9 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 23 päivänä toukokuuta 2008

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*